Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

21 март 2013 година*

„Директива 2003/55/ЕО — Вътрешен пазар на природен газ — Директива 93/13/ЕИО — Член 1, параграф 2 и членове 3-5 — Договори, сключени между продавачи или доставчици и потребители — Общи условия — Неравноправни клаузи — Едностранна промяна от продавача или доставчика на цената на услугата — Препращане към императивни правни норми, предвидени за друга категория потребители — Приложимост на Директива 93/13 — Задължение за съставяне на ясен и разбираем текст и за прозрачност“

По дело C-92/11

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Bundesgerichtshof (Германия) с акт от 9 февруари 2011 г., постъпил в Съда на 28 февруари 2011 г., в рамките на производство по дело

RWE Vertrieb AG

срещу

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: г-н A. Tizzano, председател на състав, г-н A. Borg Barthet, г-н M. Ilešič, г-н M. Safjan (докладчик) и г-жа M. Berger, съдии,

генерален адвокат: г-жа V. Trstenjak,

секретар: г-н K. Malacek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 28 юни 2012 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за RWE Vertrieb AG, от P. Rosin, J. Schütze и A. von Graevenitz, Rechtsanwälte,

— за Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, от P. Wassermann, Rechtsanwalt,

— за германското правителство, от г-н T. Henze и г-жа J. Kemper, в качеството на представители,

* Език на производството: немски.

— за белгийското правителство, от г-н T. Materne и г-н J.-C. Halleux, в качеството на представители,

— за Европейската комисия, от г-жа M. Owsiany-Hornung и г-жа S. Grünheid, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 13 септември 2012 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването, от една страна, на член 1, параграф 2 и на членове 3 и 5 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273) и на точка 1, буква й) и точка 2, буква б), втора алинея от приложението към нея, и от друга страна, на член 3, параграф 3 от Директива 2003/55/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2003 година относно общите правила за вътрешния пазар на природен газ и отменяне на Директива 98/30/ЕО (ОВ L 176, стр. 57; Специално издание на български език, 2007 г., глава 12, том 2, стр. 80) и на букви б) и в) от приложение А към нея.

2 Запитването е отправено в рамките на спор между RWE Vertrieb AG (наричано по-нататък „RWE“) и Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV (организация на потребителите) по повод използването от RWE в сключвани от него потребителски договори на клаузи, за които се твърди, че са неравноправни.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 93/13

3 Тринадесето съображение от Директива 93/13 гласи:

„[…] законовите и подзаконовите разпоредби на държавите членки, определящи пряко или непряко условията в потребителски договори, се предполага да не съдържат неравноправни клаузи; […] следователно не е необходимо да се включват условия, които отразяват задължителни нормативни или административни разпоредби, както и принципите или разпоредбите на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна; […] изразът „задължителни законови или подзаконови разпоредби“ в член 1, параграф 2 [от тази директива] включва също правила, които според правните норми при отсъствие на други уговорки, се прилагат между договарящи се страни“.

4 Двадесето съображение от тази директива предвижда:

„[…] потребителят [следва реално] да има възможност да проучи всички условия и, при съмнение […], се приема най-благоприятното за него тълкуване“.

5 Съгласно член 1, параграф 2 от Директива 93/13:

„Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или [разпоредби или] принципи на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

6 Член 3 от тази директива предвижда:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора [за страните].

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

Фактът, че някои аспекти от дадена клауза или някоя отделна клауза са индивидуално договорени, не изключва приложението на настоящия член към останалата част на договора, ако общата преценка на договора сочи, че той е договор с общи условия.

Когато продавач или доставчик твърди, че клауза от договор с общи условия е договорена индивидуално, той следва да докаже това с факти.

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни“.

7 Съгласно член 4, параграф 1 от същата директива:

„[…] преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характер[ът] на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича“.

8 Член 5 от цитираната директива гласи:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. […]“.

9 Приложението към Директива 93/13 изброява клаузите, визирани в член 3, параграф 3 от нея:

„1. [Клаузи], които имат за предмет или резултат:

[…]

и) окончателно обвързване на потребителя с [клаузи], с които той не е имал реална възможност да се запознае преди сключването на договора;

й) даване право на продавача или доставчика да изменя едностранно условията по договора без основателна причина, ко[я]то е посочен[а] в самия договор;

[…]

л) допускане цената на стоките да се определя към датата на доставката им или разрешаване на продавача на стоки или на доставчика на услуги да увеличава цената, без в двата посочени случая да даде съответното право на потребителя да се откаже от договора, в случай че смята окончателната цена за твърде висока спрямо първоначално договорената при сключване на договора;

[…]

2. Букви […] й) и л) обхващат

[…]

б) […]

буква й) не възпрепятства също така [клаузите] при които, продавач или предоставящо услуги лице си запазва правото едностранно да [измени условията на] договор с неопределен срок, [при условие че е] задължен да известява потребителя в разумен срок, а потребителя, от своя страна, може свободно да разтрогне договора.

[…]

г) буква л) не възпрепятства [клаузи за] индексиране на цената, когато последните са законосъобразни, при условие че методът на променяне на цените е описан изрично“.

Директива 2003/55

10 Съгласно член 3, параграф 3 от Директива 2003/55:

„Държавите членки ще вземат подходящите мерки да защитят крайните клиенти и да осигурят високи нива на защита на клиентите, като в частност ще осигурят наличието на адекватни защитни мерки за защита на уязвимите клиенти, включително подходящи мерки да им се помогне да избегнат изключване. В този контекст те могат да вземат необходимите мерки, за да защитят клиентите в отдалечените райони, които са свързани към газовата система. Държавите членки може да определят доставчик от последна инстанция за потребителите, свързани към газовата мрежа. Те са длъжни да осигурят високи нива на защита на клиентите, особено що се отнася до прозрачността на общите условия на договорите, общата информация и механизмите за разрешаване на спорове. Държавите членки са длъжни да гарантират, че привилегированите клиенти могат на практика да преминат към нов доставчик. По отношение поне на [битовите клиенти] тези мерки следва да включват изложените в приложение А“.

11 Приложение А към Директива 2003/55, което се отнася до мерките за защита на потребителите, предвижда:

„Без да се засягат правилата на Общността за защита на потребителя, и най-вече Директиви 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета [от 20 май 1997 година относно защитата на потребителя по отношение на договорите от разстояние (JO L 144, стр. 19; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 4, стр. 160)] и Директива 93/13 […], мерките, посочени в член 3, следва да гарантират, че клиентите:

а) […]

Условията следва да бъдат честни и предварително известни. При всички случаи тази информация следва да бъде предоставена преди сключването или потвърждаването на договора. Когато договорите се сключват чрез посредници, горепосочената информация също се предоставя преди сключването на договора;

б) са уведомени по подходящ начин за всяко намерение за промяна на договорните условия и са информирани за правото си да се оттеглят, когато бъдат уведомени. Доставчиците на услуги уведомяват абонатите си директно за всяко повишаване на цените, в подходящ срок не по-късно от един нормален период за съставяне на сметки след като повишението влезе в сила. Държавите членки гарантират, че клиентите са свободни да се оттеглят от договора, ако не приемат новите условия, за които ги е нотифицирал доставчикът на газови услуги;

в) получават прозрачна информация за приложимите цени и тарифи и за стандартните условия, във връзка с достъпа и използването на газовите услуги;

г) […] Общите условия следва да бъдат справедливи и прозрачни. Те следва да бъдат написани на ясен и разбираем език. Клиентите следва да бъдат защитени от нечестни и подвеждащи методи на продажба;

[…]“.

Германското право

12 Съгласно член 1, параграфи 1 и 2 от Наредбата за общите условия за доставка на газ на клиенти, за които се прилага тарифа (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden, наричана по-нататък „AVBGasV“), приложима през периода, до който се отнася спорът по главното производство:

„(1) Общите условия, при които газоснабдителните дружества са длъжни […] да присъединят всяко едно лице към разпределителната си мрежа и да го снабдяват по общи тарифни цени, са определени в членове 2—34 от тази наредба. Те са неразделна част от договора за доставка.

(2) Клиент по смисъла на тази наредба е клиентът, за когото се прилага тарифа“.

13 Член 4, параграфи 1 и 2 от AVBGasV гласи:

„(1) Газоснабдителното дружество доставя газ съгласно действащите към съответния момент общи тарифи и условия. Енергийната стойност и измененията в нея, дължащи се на условията, при които дружеството произвежда или извършва покупки, както и статичното налягане на газа при доставката на клиента, се определят съгласно общи тарифи.

(2) Измененията на общите тарифи и условия влизат в сила само след публикуване.

[…]“.

14 Член 32, параграфи 1 и 2 от AVBGasV предвижда:

„(1) Договорното отношение съществува до момента, в който някоя от страните го прекрати с едномесечно писмено предизвестие, което изтича в края на календарния месец […].

(2) Ако общите тарифи бъдат променени или ако газоснабдителното дружество промени общите си условия въз основа на тази наредба, клиентът може да прекрати договорното отношение с двуседмично писмено предизвестие, което изтича в края на календарния месец след оповестяването.

[…]“.

15 Член 307 от германския граждански кодекс (Bürgerliches Gesetzbuch, наричан по-нататък „BGB“) гласи:

„(1) Разпоредбите на общите договорни условия са недействителни, ако неоправдано и в противоречие с изискването за добросъвестност увреждат интересите на съдоговорителя на страната, която прилага общи договорни условия. Неоправдано увреждане на интересите може да е налице и ако разпоредбата не е ясна и разбираема.

(2) При съмнение се приема, че е налице неоправдано увреждане, ако разпоредбата

1. не е съвместима с основните идеи на нормативната уредба, която дерогира, или

2. ограничава по такъв начин съществени права или задължения, които произтичат от договора, че е застрашено постигането на договорната цел.

(3) Точки 1 и 2, както и членове 308 и 309 важат само за разпоредбите в общите договорни условия, с които се уговарят правила, дерогиращи или допълващи правните норми. Други разпоредби могат да бъдат недействителни съгласно параграф 1, второ изречение във връзка с параграф 1, първо изречение“.

16 Съгласно член 310, параграф 2 от BGB:

„Членове 308 и 309 не се прилагат за договорите на електроснабдителните, газоснабдителните, топлоснабдителните и водоснабдителните дружества, които доставят на специалните клиенти електроенергия, газ, отопление и вода от снабдителната мрежа, при условие че условията за доставка не дерогират във вреда на тези клиенти нормативните актове относно общите условия за снабдяване на клиентите, за които се прилага тарифа, с електроенергия, газ, отопление и вода. Първо изречение важи съответно за договори за управление на отпадни води“.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

17 RWE, газоснабдително дружество, е сключило с потребители, в рамките на свободата на договаряне, договори за доставка на природен газ (договори за специални клиенти). Наред с възможността да сключват такива договори RWE и останалите доставчици на газ са длъжни съгласно националната правна уредба да сключват договори с потребители, като прилагат стандартна тарифа (договори за клиенти, за които се прилага тарифа).

18 Включените в общите условия на договорите за специални клиенти клаузи за изменение на цената на газа, които са предмет на разглеждане по настоящото дело, препращат към разпоредби от националната правна уредба или на стандартизирани условия, чийто текст съответства на посочената уредба, която пък не се прилага за споменатите договори и урежда само договорите за клиенти, за които се прилага тарифа. Въпросната уредба позволява на доставчика едностранно да промени цените на газа, без да посочи основанието, предпоставките или обхвата на тази промяна, като същевременно обаче гарантира, че клиентите ще бъдат уведомени за нея и че ще могат евентуално да прекратят договора.

19 От 1 януари 2003 г. до 1 октомври 2005 г. RWE увеличава четири пъти цените на газа. През този период клиентите, за които става въпрос в случая по главното производство, не са имали възможност да сменят доставчика на газ.

20 Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV предявява от името на посочените потребители иск срещу RWE за връщане на допълнителните суми, които същите са превели на RWE поради увеличаването на цените.

21 Landgericht Dortmund уважава иска за възстановяване на 16 128,63 EUR ведно с лихвите. Въззивната жалба на RWE пред Oberlandesgericht е отхвърлена.

22 RWE подава ревизионна жалба срещу решението на Oberlandesgericht. Bundesgerichtshof приема, че решението на спора по главното производство зависи от тълкуването на релевантните разпоредби на правото на Съюза.

23 Ето защо Bundesgerichtshof решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 1, параграф 2 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че клаузите за ценова промяна — съдържащи се в договорите за доставка на газ с потребители, която трябва да се извършва извън общото задължение за доставка и в рамките на общата свобода на договаряне (специални клиенти) — не попадат в приложното поле на разпоредбите на Директивата, ако тези клаузи са включени в договорите със специални клиенти и възпроизвеждат без промяна законовите или подзаконовите разпоредби, приложими спрямо клиентите, за които се прилага тарифа, в рамките на общото задължение за свързване и доставка?

2) Трябва ли — доколкото са приложими — членове 3 и 5 от Директива 93/13 във връзка с точка 1, буква й) и точка 2, буква б), втор[а алинея] от приложението към [...] тази директива, както и член 3, параграф 3 от Директива 2003/55, във връзка с букви б) и/или в) от приложение А към нея, да се тълкуват в смисъл, че клаузите за ценова промяна, съдържащи се в договорите със специални клиенти за доставка на природен газ, отговарят на изискванията за ясен и разбираем текст и/или са достатъчно прозрачни, ако, макар в тях да не са посочени основанията, предпоставките и обхватът на промяната на цените, те все пак гарантират, че газоснабдителното дружество своевременно уведомява клиентите си преди всяко увеличение на цените и че клиентите имат право да прекратят договора, ако не искат да приемат изменените условия, за които са били уведомени?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

24 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 1, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че тази директива не се прилага спрямо клаузите от общите условия — съдържащи се в сключени между продавач или доставчик и потребител договори — които възпроизвеждат приложима към друга категория договори норма на националното право и за които разглежданата национална правна уредба е неприложима.

25 В това отношение следва да се напомни, както следва от член 1, параграф 2 от Директива 93/13, че договорните клаузи, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, не са предмет на разпоредбите на тази директива.

26 Както следва от тринадесето съображение от Директива 93/13, всъщност предвиденото в член 1, параграф 2 от Директива 93/13 изключение обхваща клаузите, които отразяват национални повелителни разпоредби или разпоредби на националното право, които са диспозитивни, т.е. се прилагат, когато страните не са уговорили друго.

27 Освен това договорните клаузи, които отразяват разпоредбите на националната правна уредба, уреждащи определена категория договори, са изключени от приложното поле на тази директива не само когато сключеният от страните договор попада в тази категория договори, но и в случаите на други договори, спрямо които посочената уредба се прилага съгласно разпоредба на националното право.

28 Както отбелязва генералният адвокат в точка 47 от заключението си, това изключване на действието на режима по Директива 93/13 се обосновава с факта, че в посочените в точки 26 и 27 от настоящото решение случаи може с основание да се предполага, че националният законодател е постигнал баланс между всички права и задължения на страните по някои договори.

29 Това разсъждение обаче не е валидно за клаузите на договор, който не е сред упоменатите в точка 27 от настоящото решение. В този случай националният законодател всъщност е решил да изключи посочения договор от приложното поле на нормативния режим, предвиден за други категории договори. Евентуалната воля на страните да включат в приложното поле на този режим различен договор не може да се приравни на постигането от националния законодател на баланс между всички права и задължения на страните по договора.

30 В допълнение, ако се допусне приложимостта на Директива 93/13 към договорните клаузи да бъде изключена само защото те възпроизвеждат национални законови или подзаконови разпоредби, неприложими за сключения от страните договор, или препращат към такива разпоредби, това би поставило в опасност режима на защита на потребителите, въведен с тази директива.

31 Всъщност в подобен случай всеки продавач или доставчик би могъл лесно да избегне проверката дали клаузите, които същият не е договорил индивидуално с потребителя, са неравноправни, като състави договорите си със същите клаузи като предвидените от националната правна уредба за някои категории договори. Не е сигурно обаче, че при съвкупността от правата и задълженията, създадени с така съставения договор, ще е налице балансът, който националният законодател е желал да постигне за договорите, уредени с правната уредба в тази област.

32 Както личи от националната съдебна преписка, в настоящия случай възможността за доставчика едностранно да измени цената на газа, без да посочи основанията, предпоставките и обхвата на тази промяна, е била предвидена в националната правна уредба, а именно AVBGasV, която е била неприложима за договорите със специални клиенти за доставка на природен газ, сключени от RWE с потребители в рамките на свободата на договаряне.

33 Следователно германският законодател е решил да изключи договорите за специални клиенти от приложното поле на AVBGasV.

34 Освен това тази констатация не се поставя под въпрос с факта, че съгласно член 310, параграф 2 от BGB забраната на особените клаузи, споменати в членове 308 и 309 от същия кодекс, не се прилага за договорите на газоснабдителните дружества за снабдяване на специалните клиенти, ако условията за доставка не дерогират във вреда на тези клиенти нормативните актове относно общите условия за снабдяване на клиентите, за които се прилага тарифа.

35 Всъщност за посочените договори за специални клиенти важи член 307 от BGB, по силата на който разпоредбите на общите договорни условия са недействителни, ако неоправдано и в противоречие с изискването за добросъвестност увреждат интересите на съдоговорителя на страната, която прилага общи договорни условия, като такова неоправдано увреждане на интересите може да е налице и ако разпоредбата не е ясна и разбираема.

36 Член 307 от BGB обаче съответства на член 3 от Директива 93/13, който е основен елемент от режима на защита на потребителите, въведен с тази директива.

37 От изложените съображения следва, както по същество установи генералният адвокат в точка 56 от заключението си, че германският законодател съзнателно е решил да не прилага спрямо договорите за специални клиенти създадения с националната правна уредба режим, който определя съдържанието на клаузите от договорите за доставка на газ.

38 При това положение съгласно член 1, параграф 2 от Директива 93/13 не е изключена приложимостта на тази директива към клаузи като тези от разглежданите в главното производство договори за специални клиенти.

39 С оглед на изложеното дотук на първия въпрос следва да се отговори, че член 1, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че тази директива се прилага спрямо клаузите от общите условия — съдържащи се в сключени между продавач или доставчик и потребител договори — които възпроизвеждат приложима към друга категория договори норма на националното право и за които разглежданата национална правна уредба е неприложима.

По втория въпрос

40 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали членове 3 и 5 от Директива 93/13 във връзка с точка 1, буква й) и точка 2, буква б), втора алинея от приложението към тази директива, както и член 3, параграф 3 от Директива 2003/55 във връзка с приложение А, букви б) и/или в) от последната директива, трябва да се тълкуват в смисъл, че клаузата от общите договорни условия — с която дружеството за снабдяване си запазва правото едностранно да измени цената на доставката на газ, но не посочва основанията, предпоставките или обхвата на тази промяна — е съобразена с поставените от тези разпоредби изисквания, когато е гарантирано, че потребителите ще бъдат предварително и своевременно уведомени за промяната на цената и че тогава ще имат право да прекратят договора, ако не искат да приемат тези промени.

41 За да се отговори на този въпрос, е важно най-напред да се напомни, че въведената с Директива 93/13 система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика, от гледна точка както на възможностите си да преговаря, така и на степента си на информираност, като това положение води до приемането от негова страна на условията, установени предварително от продавача или доставчика, без да може да повлияе на съдържанието им (Решение от 15 март 2012 г. по дело Pereničová и Perenič, C-453/10, точка 27 и Решение от 26 април 2012 г. по дело Invitel, C-472/10, точка 33).

42 С оглед на това положение на по-слаба страна, първо, член 3, параграф 1 от Директива 93/13 забранява клаузите от общите договорни условия, които въпреки изискването за добросъвестност създават в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора за страните.

43 Второ, член 5 от Директива 93/13 задължава продавачите или доставчиците да съставят клаузите на ясен и разбираем език. В това отношение двадесето съображение от Директива 93/13 уточнява, че потребителят следва реално да има възможност да проучи всички клаузи на договора.

44 Всъщност за потребителя е от основно значение да бъде информиран, преди сключването на договора, за договорните условия и за последиците от това сключване. Именно въз основа на тази информация той взема решение дали да се обвърже с условията, изготвени предварително от продавача или доставчика.

45 От друга страна, законодателят на Съюза е отдал особено значение на тази информация за потребителя и в рамките на Директива 2003/55, а следователно и специално по отношение на договорите за доставка на газ. Така член 3, параграф 3 от последната директива задължава държавите членки да осигурят високи нива на защита на клиентите, що се отнася до прозрачността на общите условия на договорите. В това отношение от букви а), в) и г) от приложение А към Директива 2003/55 следва, че споменатите държави в частност са длъжни да приемат мерки, които да гарантират, че тези условия са справедливи и прозрачни, че са написани на ясен и разбираем език, че потребителите са уведомени за тях преди сключването на договора и че потребителите получават прозрачна информация за приложимите цени и тарифи и за стандартните условия. В приложението също така се уточнява, че посочените в него мерки се прилагат, без да се засяга Директива 93/13.

46 По отношение на клауза от общите договорни условия като разглежданата в главното производство, която позволява на дружеството за снабдяване едностранно да измени таксите за доставката на газ, е необходимо да се отбележи, че както от точка 2, буква б), второ изречение и буква г) от приложението към Директива 93/13, така и от буква б) от приложение А към Директива 2003/55 следва, че законодателят е признал, че в рамките на договорите с неопределен срок като договорите за доставка на газ дружеството за снабдяване има оправдан интерес от това да може да променя таксите за извършваната от него услуга.

47 Клаузата от общите договорни условия, която дава възможност за такава едностранна корекция, обаче трябва да отговаря на изискванията за добросъвестност, балансираност и прозрачност, залегнали в споменатите директиви.

48 В тази насока следва да се напомни, че в крайна сметка не Съдът, а националният съд следва да прецени във всеки конкретен случай дали това е така. Всъщност Съдът е компетентен да тълкува разпоредбите на тези директиви и критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на договорна клауза от гледна точка на посочените разпоредби, като се има предвид, че националният съд има правомощието въз основа на тези критерии конкретно да квалифицира съответната договорна клауза с оглед на обстоятелствата по разглежданото от него дело (вж. Решение от 9 ноември 2010 г. по дело VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, Сборник, стр. I-10847, точка 44 и Решение по дело Invitel, посочено по-горе, точка 22).

49 Във връзка с преценката на клауза, която позволява на продавача или доставчика едностранно да изменя таксите за предоставяната услуга, Съдът вече е постановил, че от членове 3 и 5 от Директива 93/13 и от точка 1, букви й) и л) и точка 2, букви б) и г) от приложението към нея следва, че за целта е от основно значение, от една страна, дали в договора са прозрачно изложени основанието и методът на промяна на таксите, свързани с предоставяната услуга, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии евентуалните промени на тези такси, и от друга страна, дали потребителите имат право да прекратят договора, ако въпросните такси действително бъдат променени (вж. в този смисъл Решение по дело Invitel, посочено по-горе, точки 24, 26 и 28).

50 Що се отнася, на първо място, до информацията, която трябва да бъде дадена на потребителя, очевидно задължението същият да бъде уведомен за основанието и метода на промяна на посочените такси, както и за правото му да прекрати договора, не е изпълнено, когато в общите договорни условия просто се препраща към законов или подзаконов текст, в който са определени правата и задълженията на страните. Всъщност от основно значение е потребителят да бъде информиран от продавача или доставчика за съдържанието на разглежданите разпоредби (вж. в този смисъл Решение по дело Invitel, посочено по-горе, точка 29).

51 Въпреки че обхватът на тази информация може да варира според обстоятелствата в конкретния случай и съответните стоки или услуги, липсата ѝ, преди да бъде сключен договорът, по принцип не може да бъде компенсирана само с това, че в хода на изпълнение на договора потребителите ще бъдат предварително и своевременно уведомени за промяната на таксите и за правото им да прекратят договора, ако не искат да приемат тази промяна.

52 Всъщност, макар че с оглед на точка 2, буква б) от приложението към Директива 93/13 и на буква б) от приложение А към Директива 2003/55 именно дружеството за снабдяване е длъжно своевременно да уведоми потребителите за всяко увеличение на тарифите и за правото им да прекратят договора, това задължение — предвидено в случай че посоченото дружество желае реално да упражни запазеното от него право да промени тарифите — съществува наред със задължението преди сключването на договора потребителят да бъде уведомен ясно и разбираемо за основните предпоставки, за да бъде упражнено правото на едностранна промяна.

53 С тези строги изисквания относно информацията, която трябва да бъде дадена на потребителя — както при сключването на договора за снабдяване, така и при неговото изпълнение — за правото на продавача или доставчика едностранно да измени условията на този договор, се постига баланс между интересите на двете страни. На оправдания интерес на продавача или доставчика да се предпази от промяна на обстоятелствата съответства също толкова оправданият интерес на потребителя, от една страна, да знае и следователно да може да предвиди последиците, които подобна промяна би могла да предизвика в бъдеще за него, и от друга — в подобна хипотеза да разполага с необходимите данни, за да реагира по най-уместния начин на новото си положение.

54 Що се отнася, на второ място, до правото на потребителя да прекрати сключения от него договор за снабдяване, ако продавачът или доставчикът едностранно измени своите тарифи, от основно значение е, както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 85 от заключението си, потребителят не само да разполага формално с правото да прекрати договора, но и да може действително да упражни това право. Случаят не би бил такъв, ако по причини, свързани с предпоставките за упражняване на правото на прекратяване или с условията на съответния пазар, посоченият потребител няма реална възможност да смени доставчика или ако не е уведомен по подходящ начин и своевременно за предстоящата промяна, като така е лишен от възможността да провери начина на изчисляване и евентуално да смени доставчика. В това отношение трябва да се има предвид по-специално дали разглежданият пазар е конкурентен, какви са евентуалните разходи за потребителя, свързани с прекратяването на договора, какъв е периодът от момента на уведомяване до влизането в сила на новите тарифи, каква информация е предоставена към момента на уведомяването и какви са разходите и времето, необходими за смяна на доставчика.

55 С оглед на предходните съображения на втория въпрос следва да се отговори, че:

— членове 3 и 5 от Директива 93/13 във връзка с член 3, параграф 3 от Директива 2003/55 трябва да се тълкуват в смисъл, че за да се прецени дали дадена клауза от общите договорни условия, с която дружество за снабдяване си запазва правото да измени таксите за доставката на газ, отговаря или не на изискванията за добросъвестност, балансираност и прозрачност, залегнали в посочените разпоредби, от основно значение е по-специално:

— дали в договора са прозрачно изложени основанието и методът на промяна на споменатите такси, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии евентуалните промени на тези такси. Липсата на такава информация, преди да бъде сключен договорът, по принцип не може да бъде компенсирана само с това, че в хода на изпълнение на договора потребителите ще бъдат предварително и своевременно уведомени за промяната на таксите и за правото им да прекратят договора, ако не искат да приемат тази промяна, и

— дали при конкретните условия предоставената на потребителя възможност за прекратяване може да бъде реално използвана.

— Запитващата юрисдикция следва да направи тази преценка, като съобрази всички обстоятелства в конкретния случай, включително всички клаузи в общите условия от потребителските договори, които съдържат спорната клауза.

По ограничаването във времето на действието на настоящото решение

56 В писмените си изявления германското правителство иска от Съда — в случай че вследствие на решението, което ще бъде постановено, клауза като разглежданата в главното производство не отговаря на изискванията на правото на Съюза — да ограничи последиците на решението си във времето така, че възприетото в това решение тълкуване да не се прилага за тарифните промени, извършени преди деня на неговото постановяване. Според RWE, което в писмените си изявления също е направило искане в този смисъл, действието на решението трябва да бъде отложено с 20 месеца, за да могат съответните предприятия и националният законодател да се адаптират към последиците на това решение.

57 В подкрепа на исканията си германското правителство и RWE изтъкват тежките финансови последици, които можели да възникнат при голям брой договори за доставка на газ в Германия и щели да доведат до съществен дефицит за съответните предприятия.

58 Във връзка с това следва да се напомни, че съгласно постоянната съдебна практика тълкуването, което Съдът дава на норма на правото на Съюза при упражняване на компетентността си по член 267 ДФЕС, уточнява и изяснява значението и приложното поле на тази норма, както тя трябва или е трябвало да се разбира и прилага от момента на нейното влизане в сила. Следователно, така разтълкувана, нормата може и трябва да се прилага от съдилищата към правоотношения, възникнали и установени, преди да бъде постановено решението по искането за тълкуване, ако освен това са налице условията, които позволяват пред компетентните юрисдикции да се отнесе спор по прилагането на посочената норма (вж. по-специално Решение от 2 февруари 1988 г. по дело Blaizot и др. 24/86, Recueil, стр. 379, точка 27, Решение от 10 януари 2006 г. по дело Skov и Bilka, C-402/03, Recueil, стр. I-199, точка 50, Решение от 18 януари 2007 г. по дело Brzeziński, C-313/05, Сборник, стр. I-513, точка 55 и Решение от 7 юли 2011 г. по дело Nisipeanu, C-263/10, точка 32).

59 Единствено по изключение Съдът може чрез прилагането на общ принцип за правна сигурност, присъщ на правния ред на Съюза, да ограничи възможността всяко заинтересовано лице да се позове на тълкувана от Съда разпоредба, за да оспори добросъвестно установени правоотношения. За да може да бъде наложено подобно ограничение, е необходимо да бъдат изпълнени два основни критерия, а именно добросъвестност на заинтересованите среди и риск от сериозни смущения (вж. по-специално посочените по-горе Решение по дело Skov и Bilka, точка 51 и Решение по дело Brzeziński, точка 56, Решение от 3 юни 2010 г. по дело Калинчев, C-2/09, Сборник, стр. I-4939, точка 50 и Решение от 19 юли 2012 г. по дело Rēdlihs, C-263/11, точка 59).

60 Що се отнася до риска от сериозни смущения, най-напред следва да се приеме за установено, че в случая предмет на тълкуването на правото на Съюза, дадено от Съда в настоящото решение, са понятието „неравноправна договорна клауза“ по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, както и критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на спорната договорна клауза от гледна точка на разпоредбите на Директива 93/13, като отчита разпоредбите на Директива 2003/55. Всъщност националният съд има правомощието въз основа на тези критерии конкретно да квалифицира съответната договорна клауза с оглед на обстоятелствата по разглежданото от него дело (в посочените по-горе Решение по дело VB Pénzügyi Lízing, точка 44 и Решение по дело Invitel, точка 22).

61 При това положение финансовите последици за газоснабдителните дружества в Германия, сключили с потребителите договори за специални клиенти за доставка на природен газ, не могат да бъдат определени само въз основа на тълкуването на правото на Съюза, дадено от Съда в настоящото дело (вж. по аналогия Решение от 13 март 2007 г. по дело Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, C-524/04, Сборник, стр. I-2107, точка 131).

62 Ето защо се налага изводът, че наличието на риск от сериозни смущения по смисъла на цитираната в точка 59 от настоящото решение съдебна практика, което да оправдае ограничаването на действието във времето на това решение, не може да се счита за доказано.

63 Доколкото вторият критерий, посочен в точка 59 от настоящото решение, не е изпълнен, не е необходимо да се проверява дали е изпълнен критерият за добросъвестност на заинтересованите среди.

64 От изложените съображения следва, че няма основание действието на настоящото решение да бъде ограничено във времето.

По съдебните разноски

65 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

1) Член 1, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че тази директива се прилага спрямо клаузите от общите условия — съдържащи се в сключени между продавач или доставчик и потребител договори — които възпроизвеждат приложима към друга категория договори норма на националното право и за които разглежданата национална правна уредба е неприложима.

2) **Членове 3 и 5 от Директива 93/13 във връзка с член 3, параграф 3 от Директива 2003/55/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2003 година относно общите правила за вътрешния пазар на природен газ и отменяне на Директива 98/30/ЕО трябва да се тълкуват в смисъл, че за да се прецени дали дадена клауза от общите договорни условия, с която дружество за снабдяване си запазва правото да измени таксите за доставката на газ, отговаря или не на изискванията за добросъвестност, балансираност и прозрачност, залегнали в посочените разпоредби, от основно значение е по-специално:**

— **дали в договора са прозрачно изложени основанието и методът на промяна на споменатите такси, така че потребителят да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии евентуалните промени на тези такси. Липсата на такава информация, преди да бъде сключен договорът, по принцип не може да бъде компенсирана само с това, че в хода на изпълнение на договора потребителите ще бъдат предварително и своевременно уведомени за промяната на таксите и за правото им да прекратят договора, ако не искат да приемат тази промяна, и**

— **дали при конкретните условия предоставената на потребителя възможност за прекратяване може да бъде реално използвана.**

Запитващата юрисдикция следва да направи тази преценка, като съобрази всички обстоятелства в конкретния случай, включително всички клаузи в общите условия от потребителските договори, които съдържат спорната клауза.

Подписи